

UCHWAŁA

Dnia 15 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bielecki

SSN Jarosław Sobutka

Protokolant Grażyna Grabowska

przy udziale Prokuratora Prokuratury Krajowej Renaty
Pawłowskiej

w sprawie z powództwa P.J.

przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w H.

o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 15
kwietnia 2025 r.,

na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu

Okręgowego w Białymstoku

z dnia 27 listopada 2024 r., sygn. akt V Pz 29/24,

"Czy funkcjonariusz służby więziennej, wnosząc pozew do sądu pracy w sprawach dotyczących uposażenia na podstawie art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz.1683) powinien być traktowany na równi z pracownikiem, o jakim stanowi art. 2 k.p.c. i w związku z tym, czy korzysta z ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych przewidzianego w art. 96 ust.1 pkt. 4 w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tj. Dz.U. z 2024 roku, poz. 959 ze zm.), czy też powinien uiścić opłatę od pozwu ustaloną zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych?"

podjął uchwałę:

**Funkcjonariusz służby więziennej, wnosząc pozew do sądu
pracy w sprawach dotyczących uposażenia na podstawie art. 220**

ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1683) nie korzysta z ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych przewidzianego w art. 96 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2024 roku, poz. 959 ze zm.).

[I.T.]

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Białymstoku postanowieniem z dnia 27 listopada 2024 r., V Pz 29/24, postanowił przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne:

„Czy funkcjonariusz służby więziennej, wnosząc pozew do sądu pracy w sprawach dotyczących uposażenia na podstawie art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1683) powinien być traktowany na równi z pracownikiem, o jakim stanowi art. 2 k.p.c. i w związku z tym, czy korzysta z ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych przewidzianego w art. 96 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 959 ze zm.), czy też powinien uiścić opłatę od pozwu ustaloną zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych?”.

Zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Powód R.J. wniósł o zasądzenie od pozwanego - Skarbu Państwa - Aresztu Śledczego w H. kwoty 4.242 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia doręczenia odpisu pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych. Swoje roszczenia oparł na art. 18^{3d} kodeksu pracy i wywodził, że na jego rzecz należne jest odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Powód był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika.

Sędzia Sądu Rejonowego w Białymstoku zarządzeniem z dnia 30 września 2024 r., na podstawie art. 130² § 1 k.p.c. zwrócił pozew w związku z nieuiszczeniem przez powoda (jego pełnomocnika) należnej opłaty. W uzasadnieniu zarządzenia Sędzia Sądu Rejonowego powołał się na treść art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zgodnie z którym strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, jest obowiązana do uiszczenia kosztów sądowych, chyba że ustawa stanowi inaczej. Stosownie do treści art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych opłacie podlega m. in. pozew. Sędzia wskazał, że przepisy ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewidują również wyjątki od ogólnej zasady uiszczania kosztów sądowych. Zwolnienia z tego obowiązku mogą mieć charakter podmiotowy lub przedmiotowy. Przykładowo, art. 96 ust. 1 pkt 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych) stanowi, iż obowiązku uiszczenia kosztów sądowych nie mają pracownik wnoszący powództwo albo składający wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego (z zastrzeżeniem art. 35 ust. 1 zd. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych) lub strona wnosząca odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. W myśl zaś art. 35 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w sprawach z zakresu prawa pracy opłatę podstawową pobiera się od pracodawcy wyłącznie od apelacji, zażalenia, skargi kasacyjnej i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, a w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa kwotę 50.000 zł, od wartości przedmiotu sporu ponad tę kwotę pobiera się opłatę od apelacji od pracownika i pracodawcy.

W związku z powyższym obowiązek uiszczenia opłaty od pozwu nie ciąży na pracowniku, jeżeli występuje on z powództwem w sprawie z zakresu prawa pracy. Pracownikiem natomiast jest, zgodnie z art. 2 k.p. osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. W cenie sędziego powód występujący z pozwem w niniejszej sprawie tak rozumianym pracownikiem nie jest, jest bowiem funkcjonariuszem wykonującym czynności nie na podstawie wskazanych w art. 2 k.p. stosunków prawnych, ale z uwagi na pozostawanie w stosunku służby. Stosunek służby jest innym rodzajem

stosunku prawnego niż stosunek pracy, a pełnienie służby wiąże się z określonymi obowiązkami oraz przywilejami. Przepisy dotyczące kosztów sądowych, głównie ze względu na ich fiskalny i restrykcyjny charakter, w ocenie sędziego wymagają wykładni ścisłej, która gwarantuje jednakowość wyników, a tym samym jednolitość praktyki oraz stabilność i pewność prawną. W związku z tym odstępstwa w kierunku innych typów wykładni wymagają ważnych powodów i szczególnej ostrożności (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2007 r., II PZP 5/06, OSNP 2007 nr 11-12, poz. 152). Sędzia nie znalazł zatem podstaw, aby funkcjonariusza pozostającego w stosunku służby zrównać z pracownikiem, o jakim stanowi art. 2 k.p., a co za tym idzie nie uznał, że jest on zwolniony z obowiązku uiszczenia kosztów sądowych.

Ponadto, sędzia stwierdził, że chociaż sądem właściwym do rozpoznania niniejszej sprawy jest sąd pracy, to sprawa ta nie jest sprawą z zakresu prawa pracy. Dla kwalifikacji sprawy do spraw z zakresu prawa pracy rozpoznawanej w postępowaniu odrębnym (art. 459 k.p.c. i nast.) decydujące znaczenie ma aspekt przedmiotu procesu - rozumiany jako sformułowane roszczenia - oraz aspekt podmiotowy - rozumiany jako strony postępowania, którymi w sprawach z zakresu prawa pracy są pracownik i pracodawca. W niniejszym postępowaniu powód jako funkcjonariusz Aresztu Śledczego w H. wywiódł roszczenie mające swe źródło w stosunku administracyjnoprawnym, a nie stosunku pracy, ustalając wartość przedmiotu sporu na kwotę odpowiadającą wartości dochodzonego dodatku służbowego stanowiącego składnik uposażenia i kierując pozew wobec Skarbu Państwa - Aresztu Śledczego w H. Zgodnie z utrwalonymi poglądami judykatury sprawy o roszczenia funkcjonariuszy tak zwanych służb mundurowych nie są sprawami z zakresu prawa pracy dotyczącymi roszczeń ze stosunku pracy pomiędzy pracownikiem i pracodawcą, a rozpoznawane są w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy, bowiem przekazane zostały do rozpoznania przed sądem pracy na podstawie przepisów szczególnych. Co więcej, sprawy te, jako przekazane na podstawie przepisów szczególnych, są rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy, ale państwowa jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej nie ma w nich własnej zdolności sądowej i procesowej, gdyż nie jest pracodawcą, ponieważ nie

istnieje stosunek pracy (pogląd Sądu Najwyższego wyrażony między innymi w uzasadnieniach: postanowienia z dnia 4 grudnia 2014 r., III BP 2/14, LEX nr 1616906, postanowienia z dnia 14 stycznia 2014 r., II PK 98/13, OSNP 2015 nr 3, poz. 37, i uchwały z dnia 8 czerwca 2010 r., II PZP 5/10, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 279).

Innymi słowy, sprawy o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy, zgodnie z art. 1 k.p.c., są sprawami cywilnymi w znaczeniu procesowym, a nie materialnym. Nie są bowiem sprawami ze stosunku pracy, tylko innymi sprawami, do których stosuje się przepisy tego kodeksu z mocy ustaw szczególnych. Zastosowanie znajdują tu zatem przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy, lecz z pewnymi ograniczeniami, np. w zakresie zdolności sądowej i procesowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I PK 226/08, OSNP 2011 nr 3-4, poz. 33).

Wobec powyższego, sama okoliczność, że art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1683) nadaje sądowi pracy kompetencje do rozstrzygania niektórych kategorii spraw ze stosunku służbowego funkcjonariuszy, nie przesądza o tym, że dana sprawa jest sprawą z zakresu prawa pracy. Funkcjonariusze nie są bowiem pracownikami, jednostki penitencjarne nie są wobec nich pracodawcami, a nadto funkcjonariuszy i jednostki penitencjarne nie łączy stosunek pracy, lecz stosunek służby. W tym stanie rzeczy Sędzia rozpoznający niniejszą sprawę uznał, że wniesiony przez pełnomocnika powoda pozew nie został opłacony, a zatem na podstawie art. 130² § 1 k.p.c. zarządził jego zwrot.

Powód wniósł zażalenie na powyższe zarządzenie, zaskarżając je w całości i zarzucając mu naruszenie art. 35 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w związku z art. 96 ust. 1 pkt 4 ustawy w związku z art. 476 § 1 k.p.c. przez ich niezastosowanie i w konsekwencji błędne zastosowanie art. 130² § 1 k.p.c. podczas gdy powód nie jest zobowiązany do uiszczania kosztów sądowych w tym opłaty od pozwu. Wskazując na powyższe wniósł o uchylenie zaskarżonego zarządzenia i rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.

Przy rozpoznawaniu zażalenia nasunęły się Sądowi Okręgowemu wątpliwości zawarte w pytaniu prawnym sformułowanym w sentencji niniejszego postanowienia.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że funkcjonariuszom Służby Więziennej przysługują roszczenia ze stosunku pracy z mocy odrębnych przepisów tj. art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2023 r., poz. 1683 ze zm.), stosownie do którego spory o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy w sprawach niewymienionych wart. 218 ust. 1 i art. 219 ust. 1 i 2 rozpatruje sąd właściwy w sprawach z zakresu prawa pracy. Skoro spory o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy w powyższym zakresie zostały przekazane do rozpoznania przez sądy pracy, to są one niewątpliwie sprawami cywilnymi w rozumieniu art. 1 k.p.c., jako „inne sprawy, do których przepisy Kodeksu postępowania cywilnego stosuje się z mocy ustaw szczególnych”. W tej sytuacji należy uznać, że z art. 220 ustawy o Służbie Więziennej wynika wola ustawodawcy zastosowania do rozważanych sporów przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2015 r., III PK7/15).

Funkcjonariusz wywodzi swoje roszczenia z łączącego go ze stroną pozwaną stosunku służby, a nie stosunku pracy. Tak więc powód - funkcjonariusz - nie dochodzi swych roszczeń wprost jako pracownik, o którym mowa w art. 2 k.p., a więc osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. Jednolite i utrwalone orzecznictwo sądów powszechnych i administracyjnych wskazuje, że do administracyjnoprawnych stosunków zatrudnienia (stosunków służby) nie stosuje się, nawet odpowiednio, przepisów prawa pracy, również w zakresie ich nawiązania i rozwiązania, z wyjątkiem sytuacji, gdy pragmatyki służbowe danej grupy funkcjonariuszy do takich przepisów wyraźnie się odnoszą (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., II PZP 9/08, OSNP 2008 nr 23-24, poz. 343; wyrok Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2009 r., II PK 152/09, OSNP 2011 nr 13-14, poz. 172, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2012 r., I PK 163/12, wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 3 października 2006 r., I OSK 210/06, wyrok NSA z dnia 2 grudnia 2010 r., I OSK 890/10). Ponieważ funkcjonariusz wykonuje

swoje obowiązki w oparciu o służbowy stosunek zatrudnienia o charakterze administracyjnoprawnym i nie jest pracownikiem, to jednostki organizacyjne, w których funkcjonariusz wykonuje swoje obowiązki służbowe, mimo że ich dyrektorzy posiadają niektóre uprawnienia charakterystyczne dla reprezentantów pracodawców, nie są pracodawcami w rozumieniu art. 3 k.p. W rezultacie nie posiadają zdolności sądowej ani procesowej jednostki organizacyjne, w których służbę pełnią funkcjonariusze (posiada ją jedynie Skarb Państwa jako osoba prawna), pomimo iż stosownie do art. 460 § 1 k.p.c. zdolność sądową i procesową ma także pracodawca, chociażby nie posiadał osobowości prawnej (tak np. Sąd Najwyższy w uchwałach z dnia 13 sierpnia 2013 r., III PZP 4/13, OSNP 2014 nr 1, poz. 1, z dnia 22 września 2016 r., III PZP 7/16, OSNP 2017 nr 4, poz. 37, postanowienie z dnia 14 stycznia 2014 r., II PK 98/13, OSNP 2015 nr 3, poz. 37). Areszt Śledczy nie ma zdolności sądowej i procesowej przed sądem powszechnym (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 22 listopada 2012 r., I PK 163/12, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2023 r., III PSKP 28/22). Skoro w sprawach z powództwa funkcjonariuszy nie stosuje się do jednostek organizacyjnych, w których służą, przepisów o pracodawcach, to w tych samych postępowaniach do funkcjonariuszy nie stosuje się przepisów o pracownikach.

Sąd Okręgowy podkreślił, że w Kodeksie postępowania cywilnego zdefiniowano pojęcie spraw z zakresu prawa pracy. Zgodnie z art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. przez sprawy z zakresu prawa pracy rozumie się sprawy o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy. W sprawach tych jako strony występują pracownik i pracodawca. Pojęcia te zostały zdefiniowane w art. 2 i 3 kodeksu pracy, z tym że dla potrzeb przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy (art. 476 § 5 pkt 1a k.p.c.) przez pojęcie pracownika rozumie się również członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej, osobę świadczącą pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą oraz członków rodziny i spadkobierców pracownika, członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej i osoby świadczącej pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą, a także inne osoby, którym z mocy odrębnych przepisów przysługują roszczenia z zakresu prawa pracy. Powód - funkcjonariusz nie jest żadną z osób wymienionych w tym katalogu.

Jednocześnie w art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych unormowano opłaty „w sprawach z zakresu prawa pracy”. Chodzi o sprawy, które są rozpoznawane według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy. W sprawach tych od pracodawcy pobiera się opłatę podstawową wyłącznie od apelacji, zażalenia, skargi kasacyjnej i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Jednakże w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa kwotę 50.000 zł, od wartości przedmiotu sporu ponad tę kwotę, od pracownika i pracodawcy pobiera się opłatę od apelacji, na zasadach przewidzianych w art. 13 ustawy. Powód - funkcjonariusz nie ma statusu pracownika, a ustawodawca umieścił jego postępowanie z tytułu roszczenia o odszkodowanie za nierówne traktowanie w zatrudnieniu przed sądem pracy. Stąd też żaden z przepisów ustawy o kosztach nie zwalnia wprost powoda od uiszczenia opłaty od pozwu. W szczególności art. 35 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie wprowadza zwolnienia pozwu z opłat w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy, modyfikuje jedynie niektóre inne opłaty. Przepis ten natomiast powinien być interpretowany łącznie z art. 96 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, który to przepis wprowadza zwolnienia podmiotowe od kosztów sądowych. Art. 96 ust. 1 pkt. 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych wskazuje, że zwolniony od uiszczenia opłaty sądowej jest pracownik wnoszący powództwo albo składający wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, z zastrzeżeniem art. 35 ust. 1 zdanie drugie, lub strona wnosząca odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych. Spośród podmiotów wymienionych w tym przepisie w stosunku do powoda można by rozważać, czy skoro odpowiednio stosuje się do wytoczonego przez niego powództwa przepisy dotyczące postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy, to może on być traktowany odpowiednio jako pracownik także w zakresie opłat sądowych.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych należy wyklądać ściśle, a zwolnienie od kosztów sądowych jest wyjątkiem od zasady, który nie powinien być rozszerzany w drodze wykładni, czy

analogii. Funkcjonariuszy, jak wskazano powyżej, nie traktuje się jak pracowników w zakresie prawa materialnego.

W orzecznictwie sądów powszechnych prezentowane są dwa kierunki orzecznicze. Zgodnie z pierwszym - *lex specialis* w zakresie kognicji sądu do rozpoznania określonych roszczeń ze stosunku służbowego funkcjonariusza, nie skutkuje automatycznie zmianą statusu powoda - funkcjonariusza, który nie występuje w procesie jako pracownik zatrudniony w ramach przesłanek ustawowych z art. 2 k.p.. Powyższy pogląd został potwierdzony m.in. w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 30 kwietnia 2024 r., V Pz 6/24 oraz w uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 18 sierpnia 2016 r., VIII Pa 172/15. W drugim z wymienionych uzasadnień Sąd wprost stwierdził, że skoro rozpoznawana sprawa (z powództwa funkcjonariusza służby więziennej przeciwko m. in. Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Aresztu Śledczego) nie jest sprawą z zakresu prawa pracy, to nie można w niej zastosować normy prawnej zawartej w art. 35 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Przeciwny natomiast pogląd wyrażono w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 19 grudnia 2018 r. (III APz 11/18, LEX nr 2620116). Wskazano w nim bowiem, że przepisy art. 230-264 ustawy o Służbie Więziennej kompleksowo regulują kwestię odpowiedzialności dyscyplinarnej funkcjonariuszy za przewinienia służbowe i nie przewidują jakiegokolwiek opłaty, jaką miałyby regulować funkcjonariusz objęty tym postępowaniem. Powyższe należałoby rozumieć w ten sposób, że funkcjonariusz jest zwolniony z opłat, gdyż takowych nie przewiduje określona ustawa. Zagadnienia obejmujące koszty sądowe zostały uregulowane w odrębnym akcie prawnym i żaden inny, czy to kodeks pracy, czy kodeks cywilny, nie odnoszą się do tej kwestii. Uznanie zatem stanowiska Sądu Apelacyjnego w Szczecinie wyrażonego w uzasadnieniu postanowienia z dnia 19 grudnia 2018 r. prowadziłoby do dalej idącego wniosku, że brak przepisu o opłacie w konkretnym akcie prawnym jest równoważny brakowi opłaty. Interpretację o braku obowiązku uiszczania opłaty od pozwów funkcjonariuszy poparły również następujące sądy - Sąd Okręgowy w Białymstoku między innymi w postanowieniach z dnia 9 sierpnia 2024 r., V PZ 16/24; 26 września 2024 r., V Pz

22/24 oraz Sąd Okręgowy w Gdańsku w postanowieniach: z dnia 23 września 2024 r., VII Pz 33/24; 23 września 2024 r., VII Pz 40/24; 27 września 2024 r., VII Pz 50/24 oraz 30 września 2024 r., VII Pz 38/24.

W ocenie Sądu Okręgowego stan faktyczny sprawy prowadzi do rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych i skutkuje niejednolitym traktowaniem funkcjonariuszy, będących w sporze ze Skarbem Państwa. Dlatego też Sąd Najwyższy powinien zdecydować o słuszności zastosowania art. 35 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych także wobec funkcjonariuszy w zakresie wywodzonych powództw o zapłatę, rozstrzygając niniejsze zagadnienie prawne.

Reasumując, Sąd Okręgowy podkreślił, że stan faktyczny sprawy nie znajduje wprost unormowania w przepisach prawa, w tym w Kodeksie postępowania cywilnego, a także w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać należy na wątpliwość, czy sformułowane przez Sąd Okręgowy pytanie stanowi w istocie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości w rozumieniu art. 390 k.p.c.

Należy bowiem przypomnieć, że, jak wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z 16 maja 2012 r., III CZP 19/12, ustawodawca, przyznając sądowi drugiej instancji uprawnienie do przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., uzależnił skuteczność skorzystania z niego od wystąpienia w sprawie poważnych wątpliwości prawnych oraz niezbędności oczekiwanej odpowiedzi do rozstrzygnięcia sprawy. Tymczasem – uprzedzając dalsze rozważania – w ocenie Sądu Najwyższego udzielenie odpowiedzi na przedmiotowe pytanie jest możliwe „przy wykorzystaniu podstawowych metod wykładni” i nie istnieją „zasadnicze trudności” w tej kwestii.

Niemniej, mając na uwadze, że zmiana zasad wynagradzania w Służbie Więziennej i formułowane w następstwie ich stosowania roszczenia o odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu są

przedmiotem licznych postępowań sądowych (por. np. sprawy III PSK: 131/24, 132/24 i 136/24), a kwestia zwolnienia funkcjonariuszy od kosztów sądowych może budzić kontrowersje, należało odnieść się do wątpliwości sformułowanych przez sąd pytający.

Sformułowane przez Sąd Okręgowy w Białymstoku pytanie prawne dotyczy kwestii statusu funkcjonariusza Służby Więziennej w postępowaniu o roszczenia ze stosunku służbowego toczącym się przed sądem pracy na podstawie przepisów procedury cywilnej regulujących postępowanie odrębne w sprawach z zakresu prawa pracy w kontekście zwolnienia od kosztów sądowych przewidzianego w art. 96 ust. 1 pkt 4 w związku z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej: u.k.s.s.c., ustawa o kosztach). W istocie chodzi o to, czy taki funkcjonariusz może skorzystać z przewidzianego dla pracownika zwolnienia od kosztów sądowych z art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c.

W tym miejscu należy odnieść się do dwóch kwestii. Po pierwsze chodzi o dokonanie wykładni przepisu art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c. w celu ustalenia podmiotów uprawnionych na jego podstawie do zwolnienia od kosztów sądowych. Po drugie należy ustalić, czy okoliczność, że roszczenie funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania dochodzone jest przed sądem pracy pozwala na uznanie przedmiotowej sprawy o odszkodowanie za „sprawę zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c., a w konsekwencji na prawnoprocesową kwalifikację funkcjonariusza jako „pracownika” na podstawie art. 476 § 5 pkt 1 lit. a k.p.c.

Przepis art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c. stanowi (z zastrzeżeniem art. 35 ust. 1 zdanie drugie u.k.s.s.c., odnoszącym się do spraw, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa kwotę 50.000 zł, że pracownik wnoszący powództwo nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych. W literaturze (por. K. Gonera, Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz, Warszawa 2011, komentarz do art. 96 pkt 12, P. Feliga [w:] P. Feliga (red.), Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz, Warszawa 2024, komentarz do art. 96 pkt 26 i 27) wskazano, że ustawowe zwolnienie od kosztów sądowych pracownika wnoszącego powództwo do sądu pracy ma charakter mieszany (przedmiotowo-podmiotowy). Przepis art. 96 ust. 1 pkt 4 dotyczy bowiem

pracownika wnoszącego do sądu pracy powództwo w sprawie z zakresu prawa pracy. Pojęcie „sprawa z zakresu prawa pracy” definiuje art. 476 § 1 k.p.c., natomiast pojęcie „pracownik” definiuje art. 2 k.p.

Nie budzi żadnych wątpliwości, że osoby zatrudnione w ramach niepracowniczych stosunków służbowych, w tym funkcjonariusze Służby Więziennej, nie są pracownikami w rozumieniu art. 2 k.p. (por. uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego: w składzie siedmiu sędziów z dnia 26 stycznia 2006 r., III PZP 1/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 227 i w składzie trzech sędziów z dnia 5 czerwca 2008 r., II PZP 9/08, OSNP 2008 nr 23-24, poz. 343). Zatem już tylko z tego względu przepis art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c. nie znajduje w sprawie zastosowania.

Dla porządku, odnieść należy się pokrótce także do kwestii, czy sprawę o roszczenie funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu można uznać za „sprawę z zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c.

Przepis art. 476 § 1 k.p.c. stanowi, że przez sprawy z zakresu prawa pracy rozumie się 4 kategorie spraw: 1) o roszczenia ze stosunku pracy lub z nim związane; 2) o ustalenie istnienia stosunku pracy, jeżeli łączący strony stosunek prawny, wbrew zawartej między nimi umowie, ma cechy stosunku pracy; 3) o roszczenia z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy; oraz 4) o odszkodowania dochodzone od pracodawcy na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Co do roszczenia funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu w grę mogłoby wchodzić jedynie „roszczenie z innych stosunków prawnych, do których z mocy odrębnych przepisów stosuje się przepisy prawa pracy”. Należy jednak zauważyć, że roszczenia funkcjonariusza Służby Więziennej o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu nie mogą być konstruowane w oparciu o przepisy Kodeksu pracy, gdyż ustawa o Służbie Więziennej nie zawiera żadnego odesłania do ich stosowania (por. M. Tomaszewska, Przeciwdziałanie dyskryminacji i nierównemu traktowaniu w służbach mundurowych [w:] K. W. Baran, J. Dobkowski, W. Witoszko (red.), Zatrudnienie funkcjonariuszy publicznych na

podstawie stosunku służbowego, Warszawa 2024, s. 192-194). Już choćby z tego względu sprawa o roszczenie funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania nie stanowi „sprawy z zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c. (por. E. Stefańska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-477(16), LEX/el. 2022, komentarz do art. 476, pkt 24).

Należy natomiast wskazać, że stosowne instrumenty ochronne reguluje ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2023 r., poz. 970), adresowana również do osób nieposiadających statusu pracowników – w tym funkcjonariuszy. Środkiem prawnej ochrony roszczeń wynikłych na tle stosowania tej ustawy jest prawo do odszkodowania. W doktrynie zauważono przy tym, że statuując prawo do odszkodowania (art. 13 ust. 1) ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej nakazuje zarazem stosowanie przepisów Kodeksu cywilnego (art. 13 ust. 2), co dotyczy zarówno przepisów regulujących odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych (art. 23 k.c. oraz art. 24 k.c.), jak i określających odpowiedzialność pozaumowną z tytułu czynów niedozwolonych (art. 415 k.c., zwłaszcza zaś art. 444 § 1 i art. 445 § 1 k.c.), gdyż „naruszenie dóbr osobistych, prawa do niedyskryminującego traktowania, stosowanie mobbingu rodzi odpowiedzialność deliktową na gruncie przepisów Kodeksu cywilnego” (por. M. Tomaszewska, Przeciwdziałanie ..., s. 196).

Powstaje zatem kwestia czy roszczenia związane z dyskryminacją, (molestowaniem, mobbingiem) w służbach mundurowych mogą być kwalifikowane jako sprawy cywilne zgodnie z definicją Kodeksu postępowania cywilnego, mimo że stosunek zatrudnienia funkcjonariuszy służb mundurowych ma charakter administracyjnoprawny. W literaturze wskazano następnie, że pojęcie „sprawy cywilnej” (art. 1 k.p.c.) jest interpretowane obecnie bardzo szeroko. „Przedmiotem procesu cywilnego staje się roszczenie procesowe, niezależnie od materialnoprawnego uzasadnienia roszczenia zgłaszanego w pozwie. Należy w tym kontekście zwrócić uwagę, że stosunek cywilnoprawny nawiązywany jest również w przypadku, gdy mowa jest o czynach niedozwolonych, które wynikają ze stosunków pozaumownych. Analiza przypadków rozpatrzonych na tle stosowania różnych

pragmatyk służbowych, w tym ustawy o Policji oraz ustawy o Straży Granicznej, ustawy o Państwowej Straży Pożarnej, w kontekście cywilnoprawnych roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych, które były dochodzone na drodze sądowej, wykazuje, że taka ścieżka jest możliwa, nawet przy braku jasnego odniesienia w samych pragmatykach służbowych. To z kolei wynika z uniwersalnego charakteru dóbr osobistych, które przysługują każdej osobie fizycznej i są objęte ochroną niezależnie od relacji prawnych czy statusu zatrudnienia osoby dochodzącej tych roszczeń wobec sprawcy naruszenia" (por. M. Tomaszewska, *Przeciwdziałanie ...*, s. 198-199).

Zatem sprawę o roszczenie funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu można uznać za „sprawę cywilną” w rozumieniu art. 1 k.p.c. Zarazem art. 220 u.s.w. stanowi, że zasadniczo (z wyjątkiem spraw wymienionych w art. 218 ust. 1 i art. 219 ust. 1 i 2 u.s.w.) spory o roszczenia ze stosunku służbowego funkcjonariuszy rozpatruje sąd właściwy w sprawach z zakresu prawa pracy.

W tym kontekście aktualizuje się pytanie, czy tak zarysowana kognicja sądu nie uprawnia do twierdzenia, że przedmiotowa sprawa stanowi jednak „sprawę z zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c. W oparciu o utrwalone orzecznictwo Sądu Najwyższego należy jednak uznać, że przepis art. 220 u.s.w. ma wyłącznie charakter normy procesowej, określającej właściwość sądów pracy we wskazanych rodzajach spraw. Natomiast z mocy takiej normy sprawy w niej określone nie stają się sprawami z zakresu prawa pracy w znaczeniu materialnym. Są one sprawami cywilnymi w znaczeniu formalnym w rozumieniu art. 1 k.p.c. jako „inne sprawy, do których przepisy Kodeksu postępowania cywilnego stosuje się z mocy ustaw szczególnych”.

Z tego względu podkreśla się, że właściwość sądu pracy jest zastrzeżona zarówno do spraw z zakresu prawa pracy określonych w art. 476 § 1 k.p.c., jak i spraw nienależących do tej kategorii, ale przekazanych do właściwości sądu pracy z mocy przepisu szczególnego, tu z mocy art. 220 u.s.w.). W konsekwencji te ostatnie podlegają rozpoznaniu według zasad procesowych przewidzianych w przepisach o postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy. Gdyby bowiem wolą ustawodawcy było rozpoznawanie tych spraw przez sądy

powszechne na zasadach ogólnych, niezrozumiałe byłoby przekazanie ich do rozpoznania przez sądy pracy (por. uchwały z dnia 6 lipca 2011 r., II PZP 1/11, OSNP 2012 nr 1-2, poz. 2; z dnia 13 sierpnia 2013 r., III PZP 4/13, OSNP 2014 nr 1, poz. 1; z dnia 13 sierpnia 2013 r., III PZP 5/13; z dnia 6 lutego 2014 r., II PZP 2/13, OSNP 2014 nr 7, poz. 95 oraz wyroki z dnia 16 czerwca 2009 r., I PK 226/08, OSNP 2011 nr 3-4, poz. 33 i z dnia 28 maja 2013 r., I PK 262/12).

Podsumowując należy stwierdzić, że jakkolwiek sprawa, której przedmiotem jest roszczenie funkcjonariusza o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, stanowi sprawę cywilną w rozumieniu procesowym, rozpoznawaną z mocy przepisu szczególnego przez sąd pracy, to nie stanowi ona „sprawy z zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c.: roszczenie funkcjonariusza nie jest konstruowane w oparciu o przepisy materialnego prawa pracy (przepisy Działu I, Rozdziału IIa Kodeksu pracy), ale ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania.

Konsekwencją powyższych rozważań jest uznanie, że w sprawie nie znajdzie także zastosowania przepis art. 476 § 5 pkt 1 lit. a k.p.c., zgodnie z którym przez określenie „pracownik” rozumie się również „inne osoby, którym z mocy odrębnych przepisów przysługują roszczenia z zakresu prawa pracy”.

W świetle językowych reguł interpretacyjnych treść art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c. jest czytelna i jednoznaczna, stanowiąc podstawę do wyinterpretowania normy, zgodnie z którą zwolnienie od kosztów sądowych nie dotyczy funkcjonariusza służby więziennej wnoszącego pozew do sądu pracy w sprawie, której przedmiotem jest roszczenie o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Wydaje się przy tym, że interpretowany przepis nie pozwala na rekonstruowanie innych znaczeń normatywnych, zatem wobec braku wątpliwości co do wyniku wykładni gramatycznej i przywołując paremie: *clara non sunt interpretanda* (w myśl teorii klaryfikacyjnej) lub *interpretatio cessat in claris* (w myśl teorii derywacyjnej) należy uznać, że nie ma potrzeby do sięgania do innych dyrektyw wykładni i zakończyć egzegezę.

Uwzględniając powyższe rozważania należy stwierdzić, że wykładnia przepisu art. 96 ust. 1 pkt 4 u.k.s.s.c. odnośnie do podmiotów uprawnionych na

jego podstawie do zwolnienia od kosztów sądowych prowadzi do jednoznacznego wniosku, że nie dotyczy on funkcjonariuszy Służby Więziennej. W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz z uwagi na materialnoprawną podstawę prawa funkcjonariusza do odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania należy uznać, że sama okoliczność, iż roszczenie funkcjonariusza dochodzone jest przed sądem pracy, nie pozwala na uznanie przedmiotowej sprawy o odszkodowanie za „sprawę zakresu prawa pracy” w rozumieniu art. 476 § 1 k.p.c. a w konsekwencji na prawnoprosesową kwalifikację funkcjonariusza jako „pracownika” na podstawie art. 476 § 5 pkt 1 lit. a k.p.c.

Reasumując Sąd Najwyższy uznał, funkcjonariusz służby więziennej, wnosząc pozew do sądu pracy w sprawach dotyczących uposażenia na podstawie art. 220 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1683) nie korzysta z ustawowego zwolnienia od kosztów sądowych przewidzianego w art. 96 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 959 ze zm.).

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 390 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.

[l.T.]

[r.g.]